

УЧАСТЬ ГАЛИЦЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ «ГАЛИЦЬКО-РУССКОГО БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОГО ОБЩЕСТВА»

Стаття присвячена галицькій інтелігенції початку ХХ століття. Увага приділена її участі в роботі «Галицько-руського благодотворительного общества», як складової в реалізації Російської імперією впродовж 1900-1916 років галицького вектору зовнішньої політики.

На основі аналізу джерел та історіографії робиться спроба дати загальну характеристику означеної діяльності галицьких інтелігентів та дослідити їх місце і роль в даних процесах.

В публікації виділяються основні складові співпраці галицьких інтелігентських кіл з товариством. З'ясовується хто саме з галичан входив до складу цієї організації. Автор, на конкретних прикладах, намагається простежити їх безпосередню діяльність.

Зазначається, що з початком Першої світової війни співпраця галицьких інтелігентів з російською громадськістю в особі «Галицько-руського благодотворительного общества» активізувалася і продовжувалася до кінця 1916 року.

Ключові слова: *галицька інтелігенція, москвофільська течія, Російська імперія, «Галицько-руское благодотворительное общество», Перша світова війна.*

Впродовж середини ХІХ – початку ХХ ст. в середовищі галицького суспільства, зокрема його інтелігенції, не одноразово піднімалося питання щодо етнічної, мовної, культурної ідентичності. В контексті цього серед українства галицького краю, його інтелігентських кіл виділилася русофільська, згодом – москвофільська течія. Все це зумовлювало існування контактів між галицькими інтелігентами та Російською імперією (в особі її владних структур та громадськості). З іншого боку російська сторона не могла не скористатися ситуацією, яка дозволяла б їй посилити свій вплив у середовищі галицьких українців, що в перспективі сприяло включення регіону до складу імперії Романових. Зазначені взаємини стали предметом уваги сучасників [18], зарубіжних дослідників [1; 3; 18] і вітчизняних науковців [7-9; 16; 17; 19]. Разом з тим, вважаємо за необхідне, виділити у цих взаєминах період саме початку ХХ ст., серед якого виокремлюємо участь галицької інтелігенції в діяльності «Галицько-руського благодотворительного общества». Аналіз історіографії засвідчує наявність кількох публікацій [2; 9; 21], присвячених цій сторінці галицько-російських взаємин. Однак вона, на наш погляд, потребує додаткового дослідження, що й спонукало автора до появи даної статті.

Початок ХХ століття для галицької москвофільської інтелігенції ознаменував важкі випробування в майбутньому. В умовах ідеологічної кризи та успіхів народовців їхні погляди були направлені на схід до Російської імперії, від якої очікували не лише моральної підтримки, а й різноманітного характеру допомоги. У той

же час російська сторона цілком усвідомлювала важливість активізації своєї діяльності в галицькому напрямку. Своєрідним містком стала поява в грудні 1902 р. в Петербурзі «Галицько-руського благодотворительного общества», очолюваного А. Будиловичем, а з 1908 р. – В. Бобринським.

Діяльність товариства полягала в наданні галицьким москвофілам необхідної матеріальної підтримки, постачанні їм російськомовних книг, проведенні спільних освітніх заходів та акцій з метою привернення уваги російської громадськості й владних кіл до становища «русских» у «під'яремній» Русі [5, с.5]. Аналіз списків членів «Галицько-руського благодотворительного общества» вказує на відносно, з огляду на політичні обставини, вагоме місце у ньому саме представників галицької інтелігенції москвофільського спрямування. Зрозуміло, що першими галичанами, котрі увійшли до складу товариства, були ті, котрі, в силу певних обставин, перебували в Санкт-Петербурзі як «політичні» емігранти. Загалом, починаючи з першого року існування товариства її представницький склад зростає. Окрім з них навіть були введені до керівного складу товариства. Так, першим його скарбником став І. Пухир (1903-1904 роки) [4, с.5]. Окрім того, Іван Федорович увійшов ще й до числа засновників товариства, і був одним із тих, хто підписав його статут [4, с.4].

9 лютого 1903 року відбулося урочисте відкриття «Галицько-руського благодотворительного общества». Серед виступаючих був редактор газети «Галичанин» О. Марков, який констатував, що в Росії про «галицьких русских», які ще в часи Володимира Великого входили до Руської держави, знають менше ніж про німців, французів і англійців, і побажав, щоб живим словом та засобами друку виправити цю ситуацію [4, с.8]. Присутнім було зачитано також вітальні телеграми з різних міст, в т.ч. з Галичини (Львова, Перемишля, Самбора, Коломиї, Тернополя) [4, с.9].

Окрім згаданих осіб до участі в діяльності товариства долучився редактор-видавець «Словянского века», галичанин Д. Вергун. Фактично він став чи не найактивнішим галицьким представником. На третьому засіданні товариства ним було прочитано доповідь «О галицько-руському в справі в зв'язі з слов'янським питанням в Австрії-Угорщині». Він в яскравих барвах описав безрадісне становище Галицької Русі, що викликало жваві дискусії, в яких прийняли участь голова товариства О. Будилович, головний редактор «Правительственного вестника» П. Кулаковський, О. Башмаков та ін. [4, с.10]. На цьому ж зібранні почесним членом «Галицько-руського благодотворительного общества» обрали Б. Дедицького [4, с.10]. До складу товариства увійшов і О. Мончаловський [4, с.39], доповідь якого «О современном положенні Галицької Русі» видано окремою брошурою [5, с.7]. Впродовж кількох років список поповнили В. Дудикевич, І. Пелех, Ф. Свистун, А. Петрушевич тощо. А Д. Вергун увійшов до складу ревізійної комісії.

Загалом, участь галицької інтелігенції в діяльності «Галицько-руського благодотворительного общества» розгорталася в умовних

двох площинах: 1) безпосередньо представництво у його роботі; 2) та отримання моральної та матеріальної підтримки.

Важливою функцією товариства було встановлення і укріплення духовних зв'язків «Русі Підкарпатської з Руссю Державною» [2, с.18]. Реалізація цього здійснювалася через розвиток видавничої діяльності та розповсюдження в Галичині літератури та відкриття там складу російської книги [5, с.5-6]. Лише в перший рік функціонування товариства на видавництво, купівлю книг і брошур та їх розповсюдження витратили майже 200 руб. [5, с.9]. Долучилася до означеного процесу і галицька інтелігенція. Так, наприклад, впродовж 1903 року силами товариства розповсюджувалося люб'язно наданих І. Мончаловським 700 примірників його брошури «Петр Великий в Галицькій Русі» [5, с.6]. Російсько-японська війна та революція дещо зменшили ефективність роботи товариства. Але попри це, завдяки залученню пожертв, в 1904 році на придбання, розповсюдження необхідної літератури було використано 495 руб., а на забезпечення складу у Львові – 845 руб. [6, с.17].

Своєрідний поштовх до активізації співпраці галицьких інтелігентів москвофільської орієнтації з товариством дали події 1908 року. Повертаючись зі слов'янського з'їзду у Празі російська делегація, в складі якої виділялися представники «Галицко-русского благотворительного общества», завершила до Львова. І хоча на зустрічі з суспільними діячами (москвофілами) галицького краю російська сторона і заявила про невтручання у внутрішні справи сусідньої держави, вона сприяла більш тісним стосункам між галицькими інтелігентськими колами та товариством [2, с.19]. Більше того, під впливом цих подій було затверджено новий Статут «Галицко-русского общества», який передбачав розгортання його діяльності для ще більшого «культурного єднання «русских» галичан з російським народом» [22, с.3]. Відповідно до цього нова мета мала втілюватися через виховання і освіти галичан, як в Росії, так і на їх батьківщині, розповсюдженні серед них книг; допомогу відповідним закладам та літературним починанням; підтримку і розвиток наукових і літературних відносин з вченими і літературними товариствами в Прикарпатській Русі в виданні наукових і літературних творів; допомогу приїжджим до Росії галичанам; ознайомлення російського суспільства з Прикарпатською Руссю через збори, бесіди, публічні читання; та сприяння книжково-торговим взаєминам [22, с.4]. Активнішої діяльності сприяло й обрання в 1909 році, після смерті А. Будилевича, головою товариства В. Бобринського.

Впродовж більш ніж десяти років галицька інтелігенція для підтримки своєї москвофільської діяльності в регіоні отримувала фінансову допомогу. Найбільше коштів йшло на проведення пропагандистської діяльності «культурного єднання галичан, буковинців і угорорусів з російським народом». «Галицко-русское благотворительное общество» отримувало державні субсидії, а ще окрім того 10-12 тис. руб. давали щорічні приватні пожертвування [2, с.21]. Для кращого налагодження розповсюдження російськомовної літератури в Галичині було створено склад-магазин ро-

сійської книги у Львові. Увага приділялася також і пропаганді православ'я в регіоні. Але в той же час надавалися фінансова допомога потребуючим галичанам, наприклад, в 1904 році отримано 264 руб. [6, с.5].

«Галицко-русское благотворительное общество» на території Галичини активно займалося організацією російських бібліотек для гімназій. Восени 1909 року у Львові почала виходити щоденна газета «Прикарпатская Русь» російською мовою і щонедільна газета «Голос народа» як доповнення. Перша була призначена для галицької інтелігенції, а друга для селянських мас. Слід зазначити, що в середовищі галицької інтелігенції, окрім її москвофільського представництва, «Прикарпатская Русь» не користувалася популярністю. Її видання фактично було збитковим. Але, навіть попри це товариство та російська влада продовжували субсидювати видавництво цього часопису [2, с.22].

З 1908-1909 років засідання «Галицко-русского благотворительного общества» все більше ставали місцем політичних диспутів. Їх часто відвідували члени Державної думи, суспільно-політичні діячі. Так, наприклад, на літературно-музичному вечорі 25 березня 1911 року мало місце виголошення цілого ряду політичних промов, на кшталт про події в Галичині. Частими учасниками політичних дебатів були і галицькі інтелігенти. Зокрема, на зазначеному вечорі, з доповіддю «Галиция накануне выборов» виступив Д. Вергун [11, с.5]. Більше того, політичними промовцями стало галицьке жіноцтво. 7 лютого на подібному зібранні Н. Нестерович було виголошено промову на тему «О роли женщины Прикарпатской Руси в национальной работе» [11, с.5]. Плідним на виступи цей рік видався для Д. Вергуна. Окрім вказаної доповіді, він виступав 26 листопада на зібранні, присвяченому пам'яті І. Наумовича щодо просвітницької діяльності цього знаного галичанин [11, с.5]. А наступного місяця, на вечорі, присвяченому пам'яті митрополита Московського Петра, уродженця Галичини, сподвижника Івана Калити, Д. Вергун виголосив промову «Про діяльність протоієрея Л.М. Цибика» [11, с.6]. Зі словом виступив він і на прощальному обіді, присвяченого галицьким театраам [11, с.9].

Товариство все більше і більше пропагувало ідею, що в Галичині проживає 3,5 млн. російське населення, яке бореться за збереження свого національного обличчя в Австро-Угорщині. Окрім того, воно сприяє поверненню галицьких уніатів в православ'я. Така активізація «Галицко-русского благотворительного общества» викликала занепокоєння у австрійських властей [2, с.23, 25, 26]. Підсудні на Львівському процесі були звинувачені в контактах з галичанами, членами товариства [13, с.23].

Ряд російських владних представників також висловили невдоволення активністю товариства, боючись, що воно може призвести до міжнародного скандалу [2, с.23, 25]. Попри таку ситуацію, глава Міністерства закордонних справ в 1913 році посприяв виділенню В. Бобринському на підтримку «русских» в Галичині 200 тис. руб. [2, с.26].

Товариство все більше набувало прихильників в імперії Романових і почало відкривати свої відділи в губернських центрах. Так, в 1910 р. було відкрито Київське відділення «Галицько-руського благодетельного общества». З його діяльністю тісно пов'язана постать Ю. Яворського, що фактично став ключовою фігурою у взаєминах київського відділення та галицькими москвофілами. На установчих зборах він був доповідачем, представленим «уроженцем Закардонної Русі». У своєму виступі Юліан Андрійович ознайомив збори з «утисками австрійської влади росіян в Галичині» та вказав на значення для галичан «підтримки, яка може виражатися в протестах зборах, привітаннях і т.п.». Наприкінці зібрання відбулися вибори членів правління. Результати голосування показали, що серед тих, кого обрали, опинився й Ю. Яворський. 6 вересня відбулися вибори голови та його заступників. Головою товариства обрали директора київської імператорської Олександрівської гімназії М. Стороженка, а його заступником («товаришем») – Ю. Яворського.

Юліан Андрійович був активним учасником діяльності київського відділення. Він часто виступав з промовами на зборах, підтримував молодих осіб, котрі приїжджали з Галичини, і бажали вивчати російську мову чи проходити курс російських духовних семінарій, церковно-вчительських шкіл, допомагав у фінансових переказах галицьким москвофілам [23, с.26].

Своєрідним символом єднання галицьких інтелігентів з обох сторін Збруча, стали урочистості з нагоди приїзду з Галичини на збори «Галицько-руського благодетельного общества» депутації, очолюваної депутатом австрійського парламенту Д. Маркова [13, с.13]. Вхідний збір склав 2460 руб. і був направлений на користь голодуючих у Червоній Русі [13, с.13]. Приїжджі висловилися в підтримку роботи товариства.

Початок Великої війни ознаменував ряд змін в роботі «Галицько-руського благодетельного общества». Можна було не приховувати й активно втілювати в життя, особливо після здобуття росіянами Львова, ідеї «єднання». Представники галицької інтелігенції (В. Дудикевич, С. Бендасюк, Д.Вергун) не одноразово здійснювали вояжі по маршруту Галичина – Петербург і на зустрічах з членами «Галицько-руського общества» зверталися до них за підтримкою [15, с.18]. Співпраця в нових умовах передбачала активізацію спільних зусиль на утвердження нової влади в Галичині, посилення її позицій серед громадськості краю, підтримки процесу русифікації освіти, зокрема улаштуванню вчительських курсів для галичан, переведення населення з уніатства в православ'я. Найактивніше це проявлялося в розповсюдженні різноманітної агітаційно-пропагандистської літератури. Окрім того, в ході війни, на порядок денний постало питання турбування про галицьких біженців, зокрема москвофілів з інтелігентських кл. Допомога включала надання зібраних коштів на їх улаштування, створення притулків, їдалень. Так, з початком Першої війни через Ю. Яворського, для львівських товаришів було пере-

дано 200 руб. Серед фінансових адресатів київського відділення був ще один галичанин член ГРБО Ф. Свистун [23,].

Найбільш потужною виявилася співпраця галицької московфільської інтелігенції та «Галицко-руського благотворительного общества» в справі освітніх змін, улаштування курсів для вивчення російської мови галицьких вчителів в Петрограді тощо [14, с.35-36]. Було проведено значну підготовчу роботу, створено Піклувальну раду, роботу якої відкривав заступник голови товариства Д. Вергун [14, с.37]. Вінцем процесу стало відкриття 18 січня 1915 року вчительських курсів для галичан [14, с.40].

Представники галицької інтелігенції, як члени товариства, піклувалися про галицьких сиріт. Наприкінці жовтня 1914 року Д. Вергуном було привезено зі Львова до Петрограда першу групу з 36 осіб. Це були жінки з дітьми священників, репресованих австрійцями за підтримку росіян [14, с.40]. Поповнення притулку для сиріт відбувалося і далі. Однак, як свідчить звіт товариства не всі прижилися: двоє жінок та 11 дітей повернулися до Галичини (причина – поганий клімат для здоров'я) [14, с.60]. Для допомоги на місцях у Львові, Самборі, Городку було створено Комітети «Галицко-руського общества» [14, с.63-64]. Намагалися члени товариства надавати допомогу й галицьким військовополоненим. Через Д. Вергуна в військове міністерство направлялися доповідні записки з мотивуванням виведення полонених галицьких вояків з середовища солдатів ворожих національностей (німці, австрійці, угорці) Росії [14, с.63-64].

Таким чином, наведений вище матеріал дає змогу з'ясувати місце і роль галицької інтелігенції в діяльності «Галицько-руського благотворительного общества». Попри те, що галицьке представництво в товаристві було не великим, вона приймало найактивнішу участь у його функціонуванні. Фактично співпраця цієї російської громадської організації велася лише з московфільсько налаштованими інтелігентськими колами Галичини. Представники інших політичних уподобань регіону ймовірно співпраці проігнорували.

Список використаних джерел та літератури:

1. Анна Вероніка Вендланд. Русофіли Галичини. Українські консерватори між Австрією та Росією, 1848-1915 / переклала з німецької Христина Назаркевич. Львів: Літопис, 2015. 688 с.
2. Бахтуріна А.Ю. Галицко-руское благотворительное общество и галицкие «московфиль» в начале XX века // *Труды Историко-архивного института* / редкол.: А.Б. Безбородов, Т.И. Хорхордина, Т.Г. Архипова, О.Г. Санин; гл. ред. А.Б. Безбородов. Москва: РГУ, 2014. Т. 40. С. 17-28.
3. Бахтуріна А.Ю. Политика Российской империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны / под ред. Г.А. Бордюгова. Москва: АИРО-XX, 2000. 264 с. (Серия «Первая монография»).
4. Галицко-Русское Благотворительное общество в Санкт-Петербурге. Санкт-Петербург: Пушкинская скоропечатня, 1903. 43 с.
5. Галицко-Русское Благотворительное общество в Санкт-Петербурге. Отчет о деятельности за 1903 г. Санкт-Петербург: Пушкинская скоропечатня, 1904. 42 с.

6. Галицко-Русское Благотворительное общество в Санкт-Петербурге. Отчет о деятельности за 1905 г. Санкт-Петербург: Пушкинская скоропечатня, 1905. 24 с.
7. Любченко В.Б. Москвофільський фактор і російська влада напередодні та під час війни // *Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х кн. /* упоряд. О. Реєнт. Київ: ТОВ «Вид-во «Кліо», 2014. Кн. 1: Історичні нариси. С. 122-138.
8. Любченко В.Б. Російська окупаційна адміністрація у Галичині та на Буковині // *Велика війна 1914-1918 рр. і Україна. У 2-х кн. /* упоряд. О. Реєнт. Київ: ТОВ «Вид-во «Кліо», 2014. Кн. 1: Історичні нариси. С. 248-300.
9. Мазур О.Я., Сухий О.М. Галичина: «Галицько-російське благодійне товариство» (1902–1914 рр.) // *Вісник державного університету «Львівська політехніка»: Держава та армія.* Львів: Вид-во Держ. ун-ту «Львівська політехніка», 1999. № 377. С. 104–113.
10. Олійник С.В. Формування та впровадження Російською імперією ідеї закономірності приєднання Галичини напередодні і під час Першої світової війни // *Науковий вісник Чернівецького ун-ту ім. Ю. Федьковича: збірник наукових праць. Серія Історія.* Чернівці: Чернівецький ун-т, 2016. Вип. 2. С.73-80.
11. Отчет о деятельности Галицко-Русского благотворительного общества в Санкт-Петербурге за 1911 год. Санкт-Петербург: Тип. Б. Авидона, 1912. 26 с.
12. Отчет о деятельности Галицко-Русского благотворительного общества в Санкт-Петербурге за 1912 год. Санкт-Петербург: Тип. А.С. Суворина, 1913. 26 с.
13. Отчет о деятельности Галицко-Русского благотворительного общества в Санкт-Петербурге за 1913-1914 г. Санкт-Петербург: Тип. «Содружество», 1914. 26 с.
14. Отчет о деятельности Галицко-Русского благотворительного общества в Петрограде за 1914-1915 г. Петербург: Тип. «Содружество», 1915. 103 с.
15. Отчет о деятельности Галицко-Русского благотворительного общества в Петрограде за 1915 г. Петроград, 1916. 16 с.
16. Пашаева Н.М. Очерки истории русского движения в Галичине XIX–XX вв. Москва: Имперская традиция, 2007. 192 с.
17. Передерко В. Західноукраїнські землі в зовнішній політиці Російської імперії (1900-1914 рр.). Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2004. 158 с.
18. Передерко В. Східна Галичина в політиці Російської імперії (1900-1914 рр.). Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. 300 с.
19. Свистун Ф.И. Прикарпатская Русь под владением Австрии: в 2 ч. Львов: Издание О.А. Маркова, 1896. Ч. 2. 743 с.
20. Сухий О.М. Від русофільства до москвофільства (російський чинник у громадській думці та суспільно-політичному житті галицьких українців у ХХ ст.). Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. 2003. 498 с.
21. Сухий О.М. «Галицько-російське благодійне товариство» та головні напрями його діяльності // *Наукові зошити історичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка: збірник наукових праць.* Львів: ЛДУ ім. Івана Франка, 1999. Вип. 1. С.105–109.
22. Устав Галицко-Русского благотворительного общества в С.-Петербурге: Утвержден 1 июня 1909 года. Санкт-Петербург: Типо-Литография Б. Авидона, 1913. 26 с.
23. Червонная Карпатская Русь – часть единой и неделимой Руси. Отчет о деятельности Киевского Отделения Галицко-Русского Общества. Киев: Тип. Т-ва И.Н. Кушнарв и К⁰., 1915. 65 с.

С. В. Олійник

**Участие галицкой интеллигенции в деятельности
«Галицко-русского благотворительного общества»**

Статья посвящена галицкой интеллигенции начала XX века. Внимание уделено ее участию в работе «Галицко-русского благотворительного общества», как составляющей в реализации Российской империей в течение 1900-1916 годов галицкого вектора внешней политики.

На основе анализа источников и историографии делается попытка дать общую характеристику указанной деятельности галицких интеллигентов и исследовать их место и роль в указанных процессах.

В публикации выделяются основные составляющие сотрудничества галицких интеллигентских кругов с обществом. Выясняется кто именно из галичан входил в состав этой организации. Автор на конкретных примерах, пытается проследить их непосредственную деятельность.

Отмечается, что с началом Первой мировой войны сотрудничество галицких интеллигентов с российской общественностью в лице «Галицко-русского благотворительного общества» активизировалась и продолжалась до конца 1916 года.

Ключевые слова: галицкая интеллигенция, москвофильское течение, Российская империя, «Галицко-русское благотворительное общество», Первая мировая война.

S. Oliynyk

**Participation of the Galician intelligentsia in the activity
of the Galician-Russian Charitable Society**

The article is devoted to Galician intellectuals of the early 20th century. Attention is paid to their participation in the work of the Galician-Russian Charitable Society, as part of the realization of the Galician vector of foreign policy pursued by the Russian Empire in 1900-1916.

On the basis of the analysis of sources and historiographic materials, an attempt is made to give a general description of the said activity of the Galician intellectuals and investigate their place and role in the above mentioned processes.

The paper highlights the main components of the cooperation of the Galician intellectuals with the society. An attempt is made to identify those Galician's who were part of this organization. The author tries to trace their direct activity by using concrete evidence.

It is noted that since the beginning of World War One, the cooperation of the Galician intellectuals with the Russian public embodied in the "Galician-Russian Charity Society" was intensified and continued until the end of 1916.

Key words: Galician intellectuals, Muscovophilia, Russian empire, Galician-Russian charitable society, World War One.

Отримано: 25.10.2017